

СУЧАСНІ ФОРМИ ХУДОЖНЬОГО АКЦІОНІЗМУ

У статті розглядається розвиток художнього акціонізму в контексті сучасного культурного життя.

Ключові слова: акціонізм, перформанс, хепенінг, мистецтво, культура.

The article deals with development of art actionism in the context of modern cultural life.

Key words: actionism, performance, happening, art, culture.

Середина ХХ століття в соціокультурному просторі Заходу позначена зміною парадигм – модерн поступився місцем постмодерну. Значні зрушення відбулися в різних сферах культури, філософії, моралі, науки, освіти. Не стало виключенням і мистецтво – протягом останніх сімдесяти років з'явилися сотні нових видів, жанрів, стилів та напрямів, форм, що зазнали впливу постмодерністської естетики. Ключовими характеристиками останньої є активне розповсюдження візуальних практик, ігровий характер та перформатизація, полістилізм та культурний плюралізм, свобода дій, провокативність та процесуальність, соціальність та філософічність, мінімалізм та конструктивізм, епатаж, абсурдність, іронія та ін. Вищезазначене найяскравіше втілюється в художньому акціонізмі, найбільш розповсюдженими формами якого є перформанс та хепенінг.

Одним із перших у вітчизняному мистецтвознавстві теоретично осмислив форми акціонізму А. Баканурський. "Перформанс – форма паратеатральної діяльності, метою якої є підвищення рівня ігрового змісту реального життя. Іншими словами перформанс – "інсценована реальність" (К. Бальме). Перформанс розширює межі театру, втягуючи в його орбіту практично будь-які акції, розраховані на публічне сприйняття. Він, як у комедії дель арте, поєднує приблизний сценарний синопсис (начерки) з імпровізацією. Перформанс синтетичний у тому розумінні, що здатний поєднувати не тільки різні види мистецтв (не обов'язково видовишно-рольові), а й ритуали, технічні досягнення та ін." [3, с. 181-182].

За визначенням К. Станіславської, перформанс – "певне дійство, що виконується за визначеним планом одним або кількома учасниками перед запрошеною публікою; це жива візуально-процесуальна композиція із символічними атрибутами, позами, жестами, діями" [2, с. 86].

За словами А. Баканурського, унікальність перформансу "полягає в постійно присутній у ньому автентичності, оскільки дійові особи й хронотоп незмінно залишаються самими собою, реальними. З огляду на ту обставину, що предметом демонстрації в акціях подібного типу є не результат, а процес, використання поняття "роль" або "образ" для перформансу представляється проблематичним. Для перформансу на перший план виходить поняття "liveness", тобто присутність виконавця, а не образу" [3, с. 182].

Також дослідники називають перформанс "театром візуальних мистецтв", оскільки він синтезує елементи пантоміми, хореографії, поезії, музики, відео, кіно [2, с. 86].

Мистецтво перформансу виключало сприйняття художнього твору в якості предмету споживання, оскільки його не можна ні купити, ні продати, ні обміняти; на відміну від артефактів, виконаних із звичайних художніх матеріалів, воно є лише діями митця. Протягом 1960-70-х мистецтво перформансу звернуло на себе увагу невеликої, але дуже впливової аудиторії. Перформанс природнім чином вважається явищем постмодерної культури, й тому слід порівняти його з мистецькими акціями модерністської культури. Процесуальне мистецтво модернізму і постмодернізму має ряд спільних рис, таких як: "1) Розвиток в часі; 2) Провокативність; 3) Соціальність; 4) Примат дії; 5) Синтез

різних видів мистецтва. Однак, незважаючи на те, що процесуальне мистецтво цих двох епох часто втілюється однаково, основою для нього послужили різні епохи, і суть у них теж різна. Якщо модерністські акції прагнули оригінальності, намагалися винайти нову художню мову та були скеровані на розрив з мистецтвом минулого, то постмодерністські акції не такі вже й оригінальні. Діячі перформанс-арту часто звертаються до минулого і надихаються саме ним" [1, с. 336-337].

"Культурним корінням, стильовими джерелами перформансу є архаїчний релігійний ритуал, стародавні і середньовічні видовища, езотеричні практики, творчість футуристів, дадаїстів та сюрреалістів, методології постмодерного театру", – наголошує К. Станіславська [2, с. 87].

Іншою популярною формою акціонізму є хепенінг. У "Театрально-драматичному словнику ХХ століття" дано таке визначення: "Хепенінг – імпровізаційна безфабульна театралізована вистава, що ґрунтується не на попередньо підготовленому драматургічному матеріалі, а на спонтанних реакціях виконавців, які провокують ігрову активність глядача. Подія й дія в хепенінгу є не частиною сюжету, а самоціллю" [3, с. 67]. "Теорія та практика хепенінгу спирається на художній досвід футуризму, дадаїзму, сюрреалізму, театру абсурду. Предтечею хепенінгу Ж.-П. Сартр назвав "театр жорстокості" А. Арто, основним постулатом якого було заперечення театральності як такої в ім'я реального проживання подій, до якого на рівні внутрішніх переживань залучаються глядачі" [2, с. 78].

Хепенінг розвивається як спровокована подія. Його дія відбувається будь-де: в галереї або спеціально відведеному для цього приміщенні, на вулиці, площі, у парку тощо. Однією з характерних рис хепенінгу є те, що до участі в ньому залучаються реципієнти. Розвиток хепенінгу відбувається наприкінці 1950-х років, завдяки учневі Джона Кейджа, американському художнику й теоретику мистецтва А. Капроу [1, с. 334].

Перформатизація, театралізація сучасного соціокультурного простору постали одними із ключових візуально-видовищних елементів. Вони присутні в різних сферах – вулична культура, готельно-ресторанний та туристичний бізнес, спортивні та розважальні заходи, дозвіллево-ігрова індустрія, музейний та виставковий простір, навіть учасники освітнього процесу звертаються до різних форм акціонізму.

Також останнє десятиліття досить популярними стали флешмоби. Їх часто плутають з перформансами, зважаючи на спільну природу та естетико-художні характеристики. Проводять флешмоби, переслідуючи різні цілі: розважальна, соціальна, агітаційна та ін.

Вищезазначені форми акціонізму є сьогодні напрочуд поширеними в контексті вітчизняної політичної культури та використовуються усіма учасниками політичного процесу.

Таким чином, серед сучасних форм акціонізму найбільше теоретичне осмислення у науковій літературі отримали перформанс та хепенінг. Вітчизняні дослідники пов'язують їх безпосередньо з постмодерною культурою, враховуючи їх візуально-театральну природу, епатажно-ігровий характер, імпровізаційне начало тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гончаренко Д. Перформанс-арт як явище культури постмодернізму. Актуальні проблеми мистецької практики і мистецтвознавчої науки. Вип. 5 2013. С. 333-337.
2. Станіславська К. Мистецько-видовищні форми сучасної культури : монографія. Київ : НАКККіМ, 2016. 352 с.
3. Театрально-драматичний словник ХХ ст. / А. Г. Баканурський, В. В. Корнієнко. К. : Знання України, 2009. 319 с.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Думасенко С.А.